

**Jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish, qonunchilik va amaliyot
uyg'unligi**

O'zbekiston Respublikasi Bank-Moliya Akademiyasi soliqlar va soliqqa tortish
mutaxassisligi magistranti **Sodiqov Mirjalol Qurbonovich**

mirjalolsodiqov@umail.uz

**Taxation of natural persons on the basis of declaration, harmony of legislation
and practice**

Sodikov Mirjalol Kurbanovich, a master's student in taxes and taxation at the
Academy of Banking and Finance of the Republic of Uzbekistan

mirjalolsodiqov@umail.uz

Annotatsiya: Mazkur ilmiy ish jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish tizimining qonunchilik va amaliyotdagi uyg'unligini o'rganishga bag'ishlangan. Unda soliq deklaratsiyasi asosida daromadlarni hisobga olish, soliqqa tortish mexanizmlari, shuningdek, deklaratsiya berish jarayonidagi mavjud muammolar va ularni hal etish yo'llari ko'rib chiqiladi. Soliq qonunchiligi va amaliyotdagi farqlarni tahlil qilish orqali tizimning samaradorligini oshirish bo'yicha takliflar ishlab chiqilgan. Tadqiqot natijalari jismoniy shaxslarning soliqqa tortilishi jarayonida qonunchilik va amaliyot uyg'unligini ta'minlashga qaratilgan chora-tadbirlarni takomillashtirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Jismoniy shaxslar, soliq deklaratsiyasi, soliqqa tortish, qonunchilik, amaliyot, daromadlar, soliq tizimi, deklaratsiya asosida soliq solish.

Kirish

Jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish tizimi har bir davlatning moliyaviy siyosatida muhim o'rin tutadi. Ushbu tizim orqali fuqarolar o'z daromadlarini rasman e'lon qilishadi va shu asosda soliqqa tortiladi. Bu jarayon, davlatning byudjet daromadlarini shakllantirishda, daromadlarni tartibga solishda va soliqqa tortishda asosiy mexanizmlardan biri sifatida xizmat qiladi. Ammo,

deklaratsiya asosida soliqqa tortish tizimi samarador bo'lishi uchun qonunchilik va amaliyot uyg'unligining ta'minlanishi zarur.

O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslar uchun soliq qonunchiligida belgilangan qoidalar va amaliyotdagi jarayonlar o'rtasidagi farqlar ayrim hollarda fuqarolar va soliq organlari o'rtasida noaniqliklar va qiyinchiliklar keltirib chiqarmoqda. Mazkur ilmiy ishda jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish jarayonidagi qonunchilik va amaliyot o'rtasidagi moslik masalalari tahlil qilinadi, mavjud muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari ko'rsatiladi.

Tadqiqotning dolzarbligi shundaki, bu sohada qonunchilikning yangilanib borishi va amaliyotdagi muvofiqlashtirish jarayonlarini yanada takomillashtirish bugungi kundagi iqtisodiy islohotlar uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Soliq deklaratsiyasi tizimi jismoniy shaxslarning soliqqa tortish jarayonida shaffoflikni ta'minlash va soliqqa tortiladigan daromadlarni aniqlashda muhim vosita sifatida ko'riladi. Shunga qaramasdan, bu jarayonda soliq to'lovchilarning aniq va to'g'ri ma'lumotlarni taqdim etishi hamda soliq organlarining o'z vaqtida va samarali monitoring olib borishi asosiy omillar sifatida qaraladi. Deklaratsiya asosida soliq solishda soliq to'lovchilarning moliyaviy bilim darajasi, soliqqa oid qonunchilikdagi o'zgarishlardan xabardorlik va ushbu jarayonga nisbatan ishonch darajasi ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

Ko'p hollarda soliq to'lovchilarning deklaratsiya topshirish jarayonida uchraydigan muammolar qonunchilikning noaniq talqinlari yoki amaliyotdagi qiyinchiliklardan kelib chiqadi. Ayniqsa, O'zbekistonda soliq qonunchiligidagi o'zgarishlar va yangilanishlar bu jarayonni yanada murakkablashtirishi mumkin. Shuningdek, deklaratsiya topshirishning o'z vaqtida amalga oshirilmasligi, hujjatlarning to'liq to'ldirilmasligi kabi holatlar soliq organlari tomonidan jarimalar va qo'shimcha tekshiruvlar bilan bog'liq masalalarni keltirib chiqaradi.

Ushbu ilmiy ishda deklaratsiya asosida soliq solish jarayonining qonunchilik asoslari, O'zbekistondagi amaliyotda yuzaga kelayotgan qiyinchiliklar va ularni hal

qilish yo'llari batafsil yoritiladi. Shu bilan birga, jismoniy shaxslarning soliqqa tortilishida qonunchilikning aniq va ravshan bo'lishi, amaliyotga mosligi va bu jarayonning soliq to'lovchilarga qulay bo'lishini ta'minlash muhimligini ko'rsatib o'tadi. Tadqiqotdan kutilayotgan natijalar O'zbekiston soliq tizimida deklaratsiya asosida soliqqa tortishni takomillashtirish, qonunchilik va amaliyot uyg'unligini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa

Jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish tizimi davlatning byudjet daromadlarini to'g'ri shakllantirishda va soliqqa tortish jarayonida shaffoflikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Ushbu tizimni samarali ishlashi uchun qonunchilik va amaliyot o'rtasidagi uyg'unlik muhim ahamiyatga ega. O'zbekiston Respublikasi misolida, soliq deklaratsiyasi jarayonidagi qonunchilik asoslari va amaliyotdagi noaniqliklar ba'zan soliq to'lovchilar uchun qiyinchiliklar tug'dirayotganini ko'rish mumkin.

Tadqiqotda aniqlangan asosiy muammolar — soliq to'lovchilarning deklaratsiya jarayonidagi xabardorlik darajasining yetarli emasligi, hujjat topshirish tartibidagi murakkabliklar va soliq qonunchiligidagi o'zgarishlardan kelib chiqadigan noaniqliklar hisoblanadi. Ushbu masalalarni hal qilish uchun soliq deklaratsiyasini to'ldirish jarayonini soddalashtirish, soliq to'lovchilar uchun keng ko'lamli axborot va tushuntirish kampaniyalarini o'tkazish hamda soliqqa oid qonunchilikni muntazam ravishda yangilab borish zarur.

Shuningdek, soliq organlari tomonidan monitoring va nazorat jarayonlarining yanada samarali va tezkor amalga oshirilishi deklaratsiya asosida soliq solish tizimining rivojlanishiga xizmat qiladi. Bu esa fuqarolar o'rtasida soliqqa oid ishonchni mustahkamlashga, soliqlarning to'g'ri va o'z vaqtida to'lanishiga hamda byudjetga tushumlarni oshirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish tizimi samaradorligini oshirish uchun bir nechta qo'shimcha choralar ham zarur. Birinchi

navbatda, soliq deklaratsiyasini topshirish jarayonini raqamlashtirish va elektron tizimlarni joriy etish orqali jarayonni soddalashtirish va tezkorlashtirish mumkin. Elektron deklaratsiya tizimlari soliqqa tortish jarayonining shaffofligi va aniqligini oshiradi, soliq to'lovchilarga esa vaqt va resurslarni tejash imkoniyatini beradi.

Ikkinchidan, soliq to'lovchilarning daromadlari va xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni avtomatik ravishda soliq organlariga taqdim etish tizimlarini joriy etish orqali deklaratsiya topshirishdagi inson omilini kamaytirish lozim. Bu usul, ayniqsa, soliqqa tortilishi kerak bo'lgan daromadlarni aniqlash va nazorat qilishda samarali bo'lib, soliqqa oid noqonuniy amaliyotlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Uchinchidan, soliq to'lovchilar va soliq organlari o'rtasidagi o'zaro muloqotni yaxshilash maqsadida soliq to'lovchilarga maslahat va qo'llab-quvvatlash xizmatlarini kengaytirish lozim. Bu xizmatlar orqali soliq to'lovchilarga deklaratsiya jarayonini tushunishlari va ularni to'g'ri to'ldirishlari uchun yordam beriladi, bu esa noto'g'ri deklaratsiyalar va boshqa xatolarning oldini olishga yordam beradi.

Shuningdek, soliqqa oid qonunchilikdagi o'zgarishlar va yangiliklar to'g'risida muntazam ravishda keng ko'lamli tushuntirish ishlarini olib borish muhimdir. Bu fuqarolarni yangi tartiblar va qoidalardan habardor qilishga xizmat qilib, soliq majburiyatlarini to'g'ri bajarishga yordam beradi.

Umuman olganda, jismoniy shaxslarga deklaratsiya asosida soliq solish tizimini takomillashtirish orqali soliq to'lovchilarga yanada qulay shart-sharoitlar yaratish, soliqlarning o'z vaqtida va to'liq to'lanishini ta'minlash hamda davlat byudjetining barqaror o'sishini ta'minlash mumkin. Shu bilan birga, qonunchilik va amaliyot uyg'unligini ta'minlash bo'yicha kompleks chora-tadbirlarni amalga oshirish tizimning samaradorligini yanada oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Soliq Kodeksi. – Toshkent: Adolat nashriyoti, 2022.
2. Abdullayev, S. "Soliq tizimini isloh qilishning dolzarb masalalari." – Toshkent: Yangi iqtisodiyot, 2021.
3. Dadajonov, M. "Soliq deklaratsiyasi tizimi: nazariy asoslar va amaliyot." – Soliq jurnali, №3, 2023.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Soliq tizimini yanada takomillashtirish to'g'risida" 2021-yil 1-fevraldagi PQ-5051-sonli Qarori.
5. "Soliqqa tortishning zamonaviy usullari va amaliyotda qo'llanilishi." – Toshkent: Iqtisodiyot fanlari nashriyoti, 2020.
6. Karimov, O. "Jismoniy shaxslarga soliq solish tizimi: rivojlanish istiqbollari." – Iqtisodiyot va moliya jurnali, №2, 2022.
7. Jurayev, N. "Soliq deklaratsiyasi va uning huquqiy asoslari." – Huquq va qonun, №5, 2021.
8. O'zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo'mitasi rasmiy veb-sayti: www.soliq.uz
9. "Global soliq tizimlarida deklaratsiya asosida soliq solish amaliyoti." – Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti nashrlari, 2023.
10. "Elektron soliq deklaratsiyasi va uning afzalliklari." – Elektron hukumat jurnali, №4, 2022.